

УДК 338.22.01

JEL Classification Q38

Нестеров Ю. О.

Зелена економіка в рамках парадигми сталого розвитку

У статті висвітлено концептуальні засади переходу до зеленої економіки в рамках парадигми сталого розвитку. Виникнення зеленої економіки пов'язане з глобальними трансформаційними змінами та науково-технічними революціями внаслідок появи нових технологічних систем. Функція зеленої економіки веде до встановлення сталого розвитку та досягнення глобальних цілей. Встановлено, що Концепція "зеленої економіки" — це збалансований шлях розвитку, який сприяє інвестиціям урядів, бізнесу та громадян у природний капітал (збільшення частки заповідних територій, посилення захисту лісів тощо), вирішення енергетичних проблем та виробництва екологічно чистих продуктів харчування, використання та розгляд питань землеустрою, оптимального розподілу обмежених ресурсів та вдосконалення управління ресурсами. Розглянуто концепцію запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні, метою якої є визначення напрямів і завдань щодо започаткування ринку зелених облігацій, що дозволить фінансувати реалізацію екологічних проектів та створить і розширить умови для розвитку такого ринку, підвищить інвестиційну привабливість України. Виявлено, що забезпечення сталого розвитку економіки з високими темпами зростання ВВП можливе лише шляхом реалізації політики не-протекціонізму та розвитку енергетики в рамках найбільш ефективних сценаріїв, які є основою для формування сценаріїв прибутковості. Реалізація концепції "зеленого переходу" в Україні полягає у використанні сценаріїв, створених під час узгоджених прогнозів розвитку економіки та енергетики. Серед інструментів і механізмів, які можуть забезпечити реалізацію концепції "зеленого переходу", можна назвати дотримання вимог і стандартів енергоефективності та адаптації до зміни клімату під час реконструкції житлової, соціальної, освітньої інфраструктури та населених пунктів на всіх етапах відновлення.

Ключові слова: зелена економіка, "зелений перехід", сталий розвиток, концепція

DOI 10.37659/2663-5070-2022-9-27-32

Вступ

Озеленення економіки розглядається як інструмент сприяння економічному прогресу, одночасно забезпечуючи екологічну стійкість і соціальну справедливість, і визначається як багатогранний спосіб досягнення сталого розвитку. З цієї причини ООН спільно з державами-членами працюють над тим, щоб включити підхід до зеленої економіки у свої документи, а саме в Порядок денний сталого розвитку на період до 2030 року і в Цілі сталого розвитку.

Екологічні проблеми вплинули на пошук нових методів розвитку, які сприяють відновленню природних ресурсів, одночасно підвищуючи добробут суспільств за рахунок ефективного використання компонентів природного середовища. Таким чином, виникла та активно розвивається зелена економіка в рамках нової парадигми сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемам зеленої економіки як нової парадигми сталого розвитку присвятили свої праці О. Єрмакова, І. Коблянська, Б. Козак, Є. Мішенін, Н. Олійник, Ю. Орловська, Н. Трушкіна та інші.

Мета дослідження

Метою статті є висвітлення концептуальних засад переходу до зеленої економіки в рамках парадигми сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу

Довгий час концепція сталого розвитку висвітлювала суто теоретичний аспект і не мала практичних засобів вимірювання. Таким чином, наступним важливим кроком до сталого розвитку було формулювання глобальних цілей сталого розвитку, які піддаються оцінці. Глобальні цілі сталого розвитку були прийняті у Нью-Йорку на Саміті зі сталого розвитку 2015 року, де було прийнято Порядок денний сфері розвитку на період після 2015 р. [1]. Він включав 17 глобальних цілей на період до

2030 року, кожна з яких містила завдання і у сукупності таких завдань було 169. Економічна оцінка досягнення глобальних цілей вимірюється за допомогою Індексу цілей сталого розвитку [2], який забезпечує засіб транскордонного аналізу та оцінки ефективності. Нові цілі та завдання мають комплексний характер і забезпечують економічний, соціальний, екологічний та інституційний баланс складових сталого розвитку.

У цьому контексті виникають принципово нові форми економічного розвитку, зокрема концепція зеленої економіки. Виникнення цього типу економічної системи пов'язане з глобальними трансформаційними змінами та науково-технічними революціями внаслідок появи нових технологічних систем.

Ключем до досягнення глобальної мети сталого розвитку є перехід від коричневої економіки, що характеризується високою матеріалоємністю та ресурсомісткістю виробництва в поєднанні з низькою продуктивністю трудових ресурсів, до зеленої економіки з низьким рівнем матеріало- та ресурсомісткості виробництва і високою продуктивністю трудових ресурсів. Це можливо завдяки зеленому зростанню, тобто впровадженню екологічних зелених технологій у виробничі процеси та розвитку людського капіталу, що проявляється у вигляді підвищення продуктивності праці. Кінцевим результатом є поява зеленої економіки з високим рівнем людського капіталу, екологічним виробництвом і екологічними стандартами, які планують майбутні економічні процеси. Функція зеленої економіки веде до встановлення сталого розвитку та досягнення глобальних цілей [3].

На сьогоднішній день досі не існує єдиного підходу до тлумачення сутності терміну "зелена економіка". Ця концепція вперше з'являється в дослідженні Д. Пірса [4] у 1989 р., де зелена економіка є довгостроковою стратегією національних економік і повинна реалізовуватися для подолання кризових явищ шляхом реалізації наступних завдань: подолання бідності, зменшення викидів вуглецю та нівелювання руйнуванням екосистем.

Слід зазначити, що процес переходу до зеленої економіки відбувається під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. До першої групи належать різноманітні забруднення навколишнього середовища, які негативно

впливають на життя людини. До другої групи належать фактори, пов'язані з інтеграцією України до ЄС.

Державна підтримка, безумовно, важлива для впровадження хоча б деяких елементів зеленої економіки. Практично всі документи на міжнародному рівні згадують про роль держави, але водночас зазначають, що все має відбуватися в рамках державно-приватно-індивідуального партнерства. Навіть якщо країни розробляють стратегічні програми розвитку, відсутність розуміння зі сторони бізнесу або населення необхідності переходу до зеленої економіки навряд чи призведе до значних економічних, екологічних чи соціальних наслідків.

Найважливішими умовами переходу до зеленої економіки є [5].

- створення надійної нормативно-правової основи для переходу;
- надання пріоритету державним інвестиціям і видаткам у сферах, які сприяють переходу до "зеленого" сектора економіки;
- обмеження витрат на території, де природний капітал виснажений;
- використання податкових і ринкових інструментів для зміни вподобань споживачів і сприяння "зеленим" інвестиціям та інноваціям;
- інвестування в підвищення кваліфікації, освіту та навчання;
- посилення міжнародної співпраці.

Концепція "зеленої економіки" — це збалансований шлях розвитку, який сприяє інвестиціям урядів, бізнесу та громадян у природний капітал (збільшення частки заповідних територій, посилення захисту лісів тощо), вирішення енергетичних проблем та виробництву екологічно чистих продуктів харчування, використання та розгляд питань землеустрою, оптимального розподілу обмежених ресурсів та вдосконалення управління ресурсами. Модель "зеленої економіки" передбачає гармонійне поєднання економічних потреб суспільства та потреби у постійному відновленні та збереженні навколишнього середовища [6].

Тривалий час економічний розвиток країни супроводжувався низьким пріоритетом охорони навколишнього середовища та не-

збалансованим освоєнням природних ресурсів, що унеможливлювало збалансований (сталий) розвиток. З огляду на те основними причинами певних проблем у секторі національної економіки є [7]:

- домінування в структурі національної економіки ресурсо- та енергоємних і забруднюючих виробництв;
- фізичний і моральний знос основних засобів в усіх галузях народного господарства;
- неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів;
- незадовільний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства;
- неврахування впливу на довкілля при підготовці законопроектів та нормативних заходів правоохоронними органами;
- недостатнє фінансування природоохоронних заходів у державному та міському бюджетах.

Для вирішення цих завдань Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні. Метою цієї концепції є визначення напрямів і завдань щодо започаткування ринку зелених облігацій, що дозволить фінансувати реалізацію екологічних проектів та створить і розширить умови для розвитку такого ринку, підвищить інвестиційну привабливість України. Для досягнення цілей концепції необхідно здійснити комплексні заходи, які полягають в наступному [7]: створення умов для впровадження ринку зелених облігацій; забезпечення залучення коштів для екологічних проектів шляхом випуску зелених облігацій; сприяння розвитку ринку зелених облігацій.

Для впровадження ринку зелених облігацій створені такі передумови [7]:

- генерація таксономій екологічних проектів за міжнародними критеріями та стандартами, зокрема метричними;
- запровадження національних норм і правил щодо розкриття інформації та стандартів звітності емітентів зелених облігацій;
- створення системи сертифікації для зовнішніх верифікаційних агентств та агентств з оцінки зелених облігацій;

- запровадження стимулів для розвитку ринків зелених облігацій і, за необхідності, розроблення відповідних державних цільових програм;
- підготовка до початку сек'юритизації та визначення видів забезпечення зелених облігацій з урахуванням специфіки.

Варто зауважити, що Україна хоче не лише подолати руйнівні наслідки війни, а й зміцнити свої позиції у сфері, де багато чого можна робити сучасніше, ефективніше та зручніше. Впровадження "зелених" інновацій є важливим напрямком, який забезпечить стабільність розвитку національної економіки в найближчі роки.

Як одну з можливих концепцій повоєнного відновлення слід розглядати зелене (або стійке) відновлення України. Концепція зеленого відновлення базується на цілісному баченні соціального, економічного та національного розвитку. Україна може використати можливості, створені післявоєнним відновленням, щоб закласти основу для майбутнього зеленого зростання. Пропонуються дві можливі моделі зеленого відновлення: амбітну та прагматичну [8].

Амбітна модель припускає, що нашими основними цілями є "зелені" (вуглецево-нейтральна або "зелена" економіка, "зелене" зростання, стале сільське господарство тощо) і процеси їх досягнення. Амбітну модель післявоєнного відновлення можна просто описати як післявоєнний зелений курс України, в основі якого лежить "зелена" Україна як частина глобальної кліматично нейтральної економіки. Загальні та секторальні принципи амбітної моделі екологічного відновлення мають включати: збільшення показників вуглецевої продуктивності (декарбонізація) економіки та продуктивності води, зменшення утворення відходів і певних показників забруднення води та повітря, а також розвиток циркуляційної економіки, збереження природного капіталу, включаючи управління водними та земельними ресурсами та збереження біорізноманіття, підвищення якості життя, у тому числі екологічної якості життя населення, створення умов для зелених інвестицій та інновацій, державна підтримка зеленого сектору в пріоритетних сферах, створення зелених робочих місць [8].

Водночас прагматична модель — це екологічний інструмент для досягнення цілей, які не завжди є екологічними (наприклад, енергетична незалежність, енергетична безпека тощо). Основна функція прагматичної зеленої моделі реконструкції України — зробити процес реконструкції "зеленим" та запобігти негативним довгостроковим наслідкам щодо зеленого зростання (кращої реконструкції) в Україні та забезпечити реалізацію окремої стратегічної ініціативи для цього [8].

Забезпечення сталого розвитку економіки з високими темпами зростання ВВП можливе лише шляхом реалізації політики непротекціонізму та розвитку енергетики в рамках найбільш ефективних сценаріїв, які є основою для формування сценаріїв прибутковості. Цей сценарій також залишається важливим для відновлення енергетичного сектору в післявоєнний період. У такому процесі має бути врахований розподіл виробництва відповідно до теорії глобалізації світової економіки, підтверджено доцільність практично всіх розвинутих країн передавати певну продукцію іншим країнам і виявлено приклади економічної крихкості [9].

Таким чином, для досягнення цілей, визначених у Європейській "Зеленій угоді", інвестиційний план передбачає залучення щонайменше 1 трильйона євро інвестицій протягом наступних 10 років, частина з яких буде профінансована за допомогою чесного та справедливого екологічного переходу через механізм справедливого переходу. Це дозволить залучити щонайменше 100 мільярдів євро інвестицій до кінця 2027 року для підтримки працівників і громадян у регіонах, які найбільше постраждали від переходу. Крім того, в рамках інвестиційних схем Європейської "Зеленої угоди", таких як InvestEU, індивідуальне фінансування надається для проєктів від малих до великих, таких як підвищення енергоефективності в будинках. Наприклад, воно націлене на створення мережі зарядних станцій. Серед іншого, планується спрямувати значні кошти на пілотне впровадження технологій, зокрема на реалізацію окремих проєктів з використання надлишку "зеленої" енергії, розробку технологій використання водню тощо. Реалізація концепції "зеленого переходу" в Україні полягає у використанні сценаріїв, створених під час узгоджених про-

гнозів розвитку економіки та енергетики. Такий сценарій на початковому етапі передбачає економічно обґрунтовану модернізацію вітчизняної економіки з урахуванням наявного потенціалу та цільове рефінансування Національним банком України відповідних установ, що забезпечують довгострокову підтримку економічного розвитку [9].

Реалізація Європейської "Зеленої угоди" є важливою частиною відбудови та європейської інтеграції України. Після того, як Європейський Союз оголосив і розпочав реалізацію Європейської "Зеленої угоди" — довгострокової ініціативи щодо досягнення кліматично нейтральної Європи до 2050 року, Україна оголосила про свій намір стати її частиною та поставила такі амбітні завдання: досягти та синхронізувати свої цілі, щоб приєднатися до Європейської "Зеленої угоди" і досягти кліматичної нейтральності. "Зелений поворот" має відбутися одночасно в кількох секторах української економіки. Серед інструментів і механізмів, які можуть забезпечити відповідність процесу відновлення цим принципам, можна назвати дотримання вимог і стандартів енергоефективності та адаптації до зміни клімату під час реконструкції житлової, соціальної, освітньої інфраструктури та населених пунктів на всіх етапах відновлення. Це також відновлення критичної інфраструктури/ініціативи, які враховують декарбонізацію та можливість відмови від викопного палива в майбутньому (наприклад, електрифікація опалення та гарячого водопостачання при реконструкції окремих міських територій чи населених пунктів). Це також відмова від підтримки реконструкції промислових установок, що працюють на викопному паливі та мають значний термін експлуатації, або їх адаптації до використання альтернативних видів палива (наприклад, ТЕС). поетапне відновлення постраждалих від війни природних об'єктів; створення або модернізація механізмів фінансування для підтримки зеленого відновлення (включаючи умови зеленого фінансування, податкові пільги та інші види державної підтримки) [10].

Висновки

Будучи новою парадигмою для сучасного суспільства і ключовим курсом Європей-

ської стратегії до 2030 року, зелена економіка привертає увагу урядів, міжнародних фінансових установ і ТНК до поєднання економічних, соціальних і екологічних детермінант і включення детермінант сталого розвитку в інвестиційні рішення. Що стосується України, то повномасштабна війна дещо призупинила перехід України на новий етап економічного розвитку — зелену економіку. Однак варто відзначити, що зараз в Україні активно відбуваються процеси поступового зеленого переходу, адже це перш за все передбачено одним із головних пунктів інтеграції України до ЄС.

Список використаних джерел:

1. United Nations General Assembly. (2015, September 25). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development (GA Res 70/1, UN Doc A/RES/70/1). UNGAOR, 70th Sess. <https://undocs.org/en/A/RES/70/1>
2. Sachs, J. D., Lafortune, G., Kroll, C., Fuller, G., & Woelm, F. (2022, June 2). Sustainable development report 2022: From crisis to sustainable development, the SDGs as roadmap to 2030 and beyond. <https://www.sdgindex.org/>
3. Орловська, Ю. В., Дригола К. В., & Балтакса Д. Г. (2022). Теоретичний бекграунд зеленої економіки в рамках світової парадигми сталого розвитку. Економічний простір, 160, 23-27. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/160-4>
4. Pearce, D. W., Markandya, A., & Babier, E. (1989). Blueprint for a green economy. Earthscan.
5. Гуцан, Т. Г., Максименко, А. О. (2021). Умови та інструменти переходу до зеленої економіки. Збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди "Економіка", 19, 51-59.
6. Дейнека, А. (2011, Грудень 20). "Зелена економіка" — перспективний шлях розвитку гірських районів. ZIK. <http://zik.ua/ua/analytics/2011/12/20/325061>
7. Кабінет Міністрів України. (2022, Лютий 23). Про схвалення Концепції запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України. № 175-р. Офіційний вебсайт Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-%D1%80#Text>
8. Ресурсно-аналітичний центр "Суспільство і довкілля". (2022). "Зелене" повоєнне відновлення України: Візія та моделі (Аналітична записка). https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/08/green_recovery.pdf.

9. Робоча група "Енергетична Безпека". (2022, Липень). Проект Плану відновлення України (Матеріали робочої групи). Національна рада з відновлення України від наслідків війни. <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>
10. Андрусевич, Н. (2022, Вересень 14). Зелене відновлення: На яких принципах буде базуватися відбудова України. Європейська правда. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/14/7146700/>

Yurii O. Nesterov

Green Economy in the Paradigm of Sustainable Development

The article highlights the conceptual foundations of the transition to a green economy within the framework of the sustainable development paradigm. The emergence of the green economy is linked to worldwide transformative shifts and advancements in science and technology, brought about by the development of new technological systems. The green economy leads to promoting sustainable development and attaining global goals. The author establishes that the concept of "green economy" is a well-established path to balanced development that encourages investment from governments, businesses, and citizens in natural capital (increasing the proportion of protected areas, strengthening forest protection, etc.), resolving energy issues and producing organic food, addressing land management issues, optimizing the allocation of limited resources, and enhancing resource management. The article considers the concept of introduction and development of the green bond market in Ukraine, the purpose of which is to identify the directions and tasks for launching a green bond market, thus allowing to finance the implementation of environmental projects, creating and expanding favorable conditions for the development of such a market, and increasing the investment attractiveness of Ukraine. It is found that ensuring sustainable economic development with high GDP growth rates is possible only through the implementation of non-protectionist policies and the development of power engineering under the most effective scenarios foundational for the formation of profitability scenarios. Implementation of the "green transition" concept in Ukraine is based on the use of scenarios created in the course of coordinated forecasts of economic and energy development. The tools and mechanisms that can ensure successful implementation of the "green transition" concept include compliance with energy efficiency and climate change adaptation requirements and standards during the reconstruction of residential, social, and educational infrastructure and settlements at all stages of recovery.

Keywords: green economy, green transition, sustainable development, concept